

I/1. Az athéni államszervezet és a demokrácia kialakulása

1. Bevezetés

Az ókori Görögország egyik legfontosabb öröksége a demokrácia kialakulása. Athénban jött létre az első olyan államrendszer, amelyben a polgárok közvetlenül részt vehettek az állam irányításában.

Az athéni demokrácia azonban hosszú fejlődés eredménye volt. Kialakulását a társadalmi változások, a gazdasági fejlődés, a politikai küzdelmek és több reform készítette elő. A folyamat során az arisztokrácia egyeduralmát fokozatosan felváltotta a polgárok részvételén alapuló államszervezet.

2. A poliszok világa

Az ókori Hellász nem egységes államként alakult ki, hanem három nagy területen létrejött görög közösségek világából: **a Balkán-félszigeten, az Égei-tenger szigetvilágában és Kis-Ázsia partvidékén.** Ezeknek a közösségeknek a sajátos politikai berendezkedése volt a **polisz**, a városállam. A polisz magába foglalta a várost, a környező területeket és az ott élő közösséget. Saját törvényekkel, hadsereggel, pénzzel és vallási központtal rendelkezett.

A polisz politikai életében csak a **teljes jogú polgárok** vehettek részt. Athénban polgárnak számított a szabad, nagykorú, athéni származású férfi.

A társadalom többi csoportja nem rendelkezett politikai jogokkal:

- **metoszok:** Athénban élő betelepült idegenek, akik főként kereskedelemmel és kézművességgel foglalkoztak, de nem vehettek részt a politikai életben;
- **rabszolgák:** jogfosztott emberek, akik főként a háztartásokban, műhelyekben és bányákban dolgoztak;
- **nők:** nem rendelkeztek politikai jogokkal, életük elsősorban a családhoz és a háztartáshoz kapcsolódott.

3. A görög gyarmatosítás és társadalmi változások

Kr. e. VIII–VI. század között a görögök számos **gyarmatot** alapítottak a Földközi-tenger és a Fekete-tenger partvidékén.

A gyarmatosítás fő okai:

- a népesség növekedése;
- a termőföld hiánya;
- új kereskedelmi lehetőségek keresése.

A gyarmatok létrejötte fellendítette a kereskedelmet és a kézműipart. Elterjedt a **pénzgazdálkodás**, és megerősödött a kereskedőkből, iparosokból álló réteg.

Ez meggyengítette az addig vezető szerepet betöltő **arisztokráciát**, miközben a **démosz** (a köznép) egy része megerősödött.

A változások azonban társadalmi feszültségeket is okoztak. Sok kisbirtokos paraszt eladósodott, elvesztette földjét, és **adósrabszolgaságba** került. A társadalmi ellentétek miatt reformokra volt szükség.

4. Drakón törvényei

Athénban kezdetben az **arisztokrácia** irányította az államot. A törvényeket szóban hagyományozták, ezért az előkelők saját érdekeik szerint alkalmazhatták azokat.

Kr. e. 621 körül **Drakón** megalkotta Athén első írott törvényeit.

Jelentősége:

- egységesítette a jogszabályokat;
- megszüntette az önkényes bíraskodás lehetőségét.

Törvényei azonban rendkívül szigorúak voltak, ezért alakult ki a „**drákói szigor**” kifejezés.

5. Szolón reformjai

Kr. e. 594-ben **Szolón** került Athén élére. Célja a társadalmi feszültségek megszüntetése és a polgárháború elkerülése volt.

Legfontosabb intézkedései:

- Az adósrabszolgaság eltörlése: Eltörölte a régi adósságokat, és felszabadította azokat, akik tartozásaik miatt kerültek rabszolgasorba.
- Vagyoni alapú társadalmi rendszer: A korábbi származási alapú rendszer helyett **vagyoni osztályokat** hozott létre. A politikai jogok mértéke már nem kizárólag a származástól, hanem a vagyontól függött.

Szolón reformjai még nem jelentettek demokráciát, de megteremtették annak alapjait.

6. Kleiszthenész reformjai

Szolón reformjai után sem szűntek meg teljesen a társadalmi ellentétek. Athénban átmenetileg türannisz alakult ki. A türannisz olyan egyeduralom, amelyben egy vezető erőszakkal vagy támogatással megszerzi a hatalmat.

Az utolsó türannosz, Hippiasz elűzése után, Kr. e. 508/507 körül Kleiszthenész hajtotta végre reformjait, amelyek az athéni demokrácia alapjait teremtették meg. Legfontosabb célja az

arisztokrácia hatalmának csökkentése és a polgárok szélesebb körű bevonása volt az állam irányításába.

Főbb intézkedései:

- **A területi alapú rendszer kialakítása:** A korábbi nemzetségi alapú felosztás helyett a polgárokat lakóhelyük alapján szervezte át. Attikát három területre osztotta (város, tengerpart, belső terület), majd ezekből tíz phülét alakított ki. Ez gyengítette a nagy arisztokrata családok befolyását.
- **Az Ötszázak Tanácsának (bulé) létrehozása:** A tíz phülé mindegyike ötven tagot küldött a tanácsba. A bulé előkészítette a népgyűlés döntéseit, és részt vett az állam mindennapi irányításában.
- **Cserépszavazás (osztrakizmosz) bevezetése:** A polgárok cserépdarabokra írhatták annak a személynek a nevét, akit a türannisz visszatérésével veszélyesnek tartottak. A legtöbb szavazatot kapó személyt tíz évre száműzték Athénból.

Kleiszthenész reformjai megeremtették az athéni demokrácia intézményi alapjait, amelyet később Periklész korában fejlesztettek tovább.

7. A görög–perzsa háborúk és Athén megerősödése

Kr. e. 499–449 között zajlottak a **görög–perzsa háborúk** a görög poliszok és a Perzsa Birodalom között.

A háborúk során Athén jelentős szerepet vállalt, különösen a **marathóni csatában** (Kr. e. 490) és a **szalamiszi tengeri ütközetben** (Kr. e. 480).

A győzelmek után Athén a görög világ egyik vezető hatalmává vált, és létrehozta a **Déloszi Szövetséget**, amely fokozta gazdasági és politikai erejét.

8. Periklész és az athéni demokrácia fénykora

Az athéni demokrácia Kr. e. V. században, **Periklész korában** érte el csúcspontját.

Periklész fontos reformja volt a **napidíj bevezetése**, amely lehetővé tette, hogy a szegényebb polgárok is részt vehessenek a politikai életben.

Ebben az időszakban Athén kulturális fénykorát élte:

- fejlődött az építészet;
- virágzott a színház;
- jelentős filozófusok működtek a városban.

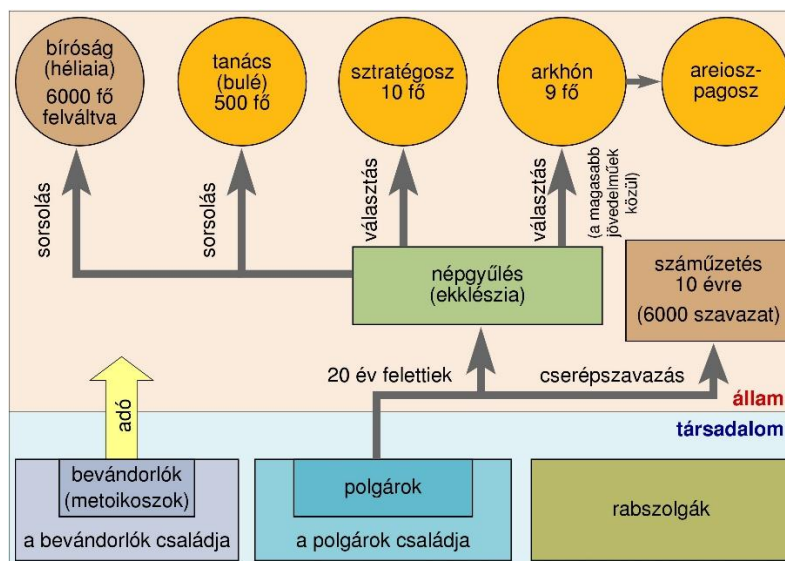
9. A peloponnészoszi háború

Kr. e. 431–404 között zajlott a **peloponnészoszi háború** Athén és Spárta között. Athén megerősödése konfliktust okozott a többi görög polisszal, különösen Spártával. A háborút

Athén elvesztette, és ezzel megszűnt vezető szerepe a görög világban. A vereség az athéni demokrácia meggyengüléséhez is hozzájárult.

10. Az athéni államszervezet

Az athéni demokrácia **közvetlen demokrácia** volt. Ez azt jelentette, hogy a polgárok nem képviselőket választottak döntéseik meghozatalára, hanem személyesen vettek részt az állam irányításában.

Az athéni demokráciában a teljes jogú férfi polgárok közvetlenül vehettek részt az állam irányításában. A legfontosabb intézmények a népgyűlés, az Ötszázak Tanácsa és a népbíróság voltak.

Népgyűlés (ekklészia)

Az állam legfontosabb döntéshozó szerve volt. Minden teljes jogú férfi polgár részt vehetett rajta.

Feladatai:

- törvények elfogadása;
- döntés háborúról és békéről;
- fontos tisztségviselők megválasztása;
- az állami vezetők ellenőrzése.

Ötszázak Tanácsa (bulé)

A népgyűlés munkáját előkészítő testület volt. A tíz phülé 50-50 tagot küldött a tanácsba, akiket sorsolással választottak.

Feladatai:

- törvényjavaslatok előkészítése;
- az állami ügyek intézése;
- közigazgatási feladatok ellátása.

Népbíróság (héliaia)

Az igazságszolgáltatás legfontosabb szerve volt. Az esküdtbírákat a polgárok közül sorsolták.

Feladata:

- bírósági ügyek megtárgyalása és ítélethozatal.

Tisztségviselők

A fontosabb tisztségek:

- **Arkhónok:** vallási és igazgatási feladatokat láttak el.
- **Sztratégoszok:** választott hadvezérek voltak. Periklész is sztratégoszként irányította Athént.

11. Az athéni demokrácia jelentősége és korlátai

Az athéni demokrácia jelentősége:

- először valósult meg olyan rendszer, amelyben a polgárok közvetlenül részt vehettek az állam irányításában;
- hatással volt a későbbi demokratikus gondolkodásra.

Korlátai:

- csak a férfi polgárok rendelkeztek politikai jogokkal;
- a nők, rabszolgák és metoszok kimaradtak a politikai életből;
- ezért az athéni demokrácia a teljes lakosságnak csak kisebb részét érintette.

12. Összegzés

Az athéni demokrácia hosszú fejlődés eredményeként alakult ki. Drakón törvényei megteremtették az írott jog alapját, Szolón reformjai enyhítették a társadalmi feszültségeket, Kleiszthenész pedig létrehozta a demokrácia alapjait.

Periklész korában az athéni demokrácia fénykorát élte, amelynek legfontosabb jellemzője a közvetlen politikai részvétel volt. Bár nem jelentett teljes körű demokráciát, az európai politikai gondolkodás egyik legfontosabb előzményévé vált.